

UUSI PÄÄSYKOEKIRJA FENNOUGRISTIikkaan

Johanna Laakso *Karhunkieli: pyyhkäisyjä suomalais-ugrilaiseen kielentutkimukseen*. SKST 729. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1999. ISBN 951-746-094-9.

Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen pääsykokeet uudistuivat hiljattain. Nykyisin kaikkiin laitoksessa opiskeltaviin aineisiin — suomalais-ugrilaiseen kielentutkimukseen, itämeren-suomalaisiin kieliin sekä viron ja unkarin kieliin ja kulttuureihin — pyritään samalla pääsykokeella, kun aikaisemmin joka aineelle oli oma kokeensa.

Uusi tilanne asettaa luonnollisesti uusia vaatimuksia myös pääsykoemateriaaleille. Koska fennougristiikan laitoksella opiskelutavat aineet eroavat toisistaan paljon sekä opintojen sisällön että keskimääräisen opiskelijaprofiilin kannalta, on pääsykoe kirjan kirjoittaminen varsin haastava tehtävä —

kukaan ei voine rinta rottingilla esiintyä koko vaadittavan alueen suvereenina taitajana.

Keväällä 1999 Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisten aineiden pääsykokeissa oli ensimmäistä kertaa käytössä Johanna Laakson teos *Karhunkieli: pyyhkäisyjä suomalais-ugrilaisten kielten tutkimukseen*. Se on jokamiehelle suunniteltu ajantasainen tietopaketti, joka pyrkii samalla vastaamaan niihin keskenään ristiriitaisiin vaatimuksiin, joita yliopistolliselle pääsykoe kirjalle nykyisin esitetään. Korkeakoulubyrokratian kannaltahan pääsykoe kirjan tulisi olla riittävän »helppo» ja innostava, jotta mahdollisimman moni edes etäi-

sesti asiasta kiinnostunut vääntäytyisi ko-keisiin — tämä nimittäin mahdollistaa sen, että seuraavan vuoden tulosneuvotteluissa laitos voi mainostaa sitä, miten paljon vä-keä sinne pyrkii. Toisaalta pääsykoekirjan tulisi edelleen sisältää riittävästi »vaikeita» materiaaleja, joiden avulla voitaisiin mita-ta opiskelijoiden soveltuvuutta neljään var-sin erilaiseen oppiaineeseen.

Fennougriistiikan johdantoteokseksi on *Karhunkieli* melko suppea, vain noin 130 väljäkösti ladottua sivua asiahakemistoi-neen ja kirjallisuusluetteloineen. Perinteis-en »Grundrisse»-mallin sijasta teos edus-taakin modernia johdantoteoksen »verkos-tomallia», joka ei yritäkään sanoa vähän kaikesta, vaan tunnustaa jo lähtökohdissaan tieteenalan hajanaisuuden. Teoksen tar-koituksena on alaotsikkonsa mukaisesti ja esipuhetta lainaten toimia pikemminkin »sisäänheittäjänä» kuin »tienraivaajana» fennougriistiikan syviin nietoksiin.

Tämä lähtökohta onkin varmasti ainoa oikea. Hungarologeilla, saamentutkijoilla ja viron tuntijoilla on varsin vähän tekemistä historiallis-vertailevan suomalais-ugrilai-sen kielitieteen kanssa, ja suurin osa muis-takin fennougristeista työskentelee erillis-kielten ja -kulttuurien kysymysten parissa. Siksi suomalais-ugrialaisten kielten esittelyä ei enää nykyään ole välttämätöntä kirjoit-taa sukukieli- tai kielikuntalähtöisesti. Fen-nougriistiikan nietoksia myllätään nykyisin tasapuolisesti joka puolelta, eikä niiden läpi johda yhtään sellaista polkua, jota pitkin kaikkien välttämättä tulisi kulkea. Tieteen-alan tulevaisuuden tuhannen taalan kysy-mys onkin, säilyttääkö vertaileva kielitie-de asemansa fennougriistiikan opintojen keskiössä vai tuleeko opetus joskus muis-tuttamaan enemmän muita filologia-ainei-ta, joissa pääpaino on käytännön kieliopin-noissa ja kulttuurintuntemuksessa.

Jossain määrin aikaisemmista johdan-toteoksista poikkeavista lähtökohdistaan

huolimatta *Karhunkielikin* lähestyy aihe-piiriään ennen kaikkea vertailevan kielitie-teen kautta. Siitä löytyvät suurin piirtein samat asiat kuin aikaisemmistakin fennoug-ristiikan johdantoteoksista — mahdollises-ti tosin hieman pureskellummassa ja katu-uskottavamassa muodossa. Kirjan aloit-taa jokamiehelle sopiva johdatus kielitietee-seen, jota seuraa hieman tukevampi katsaus historiallisen kielitieteen tutkimuskohtei-siin. Sitten seuraa sukukielten pikaesittely ja lopuksi vähän perusteellisemmat johda-tukset saamelaisten, virolaisten ja unkari-laisten historiaan ja kulttuuriin.

Unkari- ja Viro-tietouden painottami-nen tällaisessa teoksessa ihmetyttää hie-man, sillä näistä sukukansoista on saatavis-sa lähes rajattomasti suomenkielistä ja ajan-tasaista tietoa, kun taas Venäjällä asuvien sukukansojen elämästä sitä kaivattaisiin selvästi nykyistä enemmän. Ainakin sellai-sen jokamies-lukijan kannalta, joka ei osal-listu pääsykokeisiin, tämä on aika outo pai-notus. Toisaalta sikäli kuin *Karhunkieli* on suunniteltu nimenomaan pääsykoekirjana käytettäväksi, on kyseessä aivan perustel-tu linjanveto, sillä suurin osa suomalais-ugrilaiselle laitokselle opiskelemaan tule-vista ei koskaan joudu tekemisiin »eksoot-tisempien» sukukansojen kanssa. Itse oli-sin kyllä kaivannut tällaiseenkin teokseen enemmän tietoa Venäjän suomalais-ugri-laisten kansojen kielistä ja kulttuureista — jo hungarologien ja viron tuntijoiden yleis-sivistyksenkin vuoksi.

Karhunkielen verkostomainen luonne ilmenee monin tavoin. Teksti avaa ikkunoi-ta fennougriistiikan maailmaan, mutta ei kehittele mitään teemaa kovin pitkälle. Tuntemattomien kulttuurisuuruuksien ni-mien ja vuosilukujen sijaan teos tarjoaa kadunmiestä kiinnostaviin kysymyksiin niin suoria vastauksia kuin suinkin mahdol-lista. Käsittelylistalla ovat usein toistetut suomalais-ugrilaisiin kieliin ja kansoihin

▷

liittyvät myytit, kuten suomalais-ugrilaisuuden erityinen »alkuvoimainen» luonne tai sellaiset väitteet kuin »suomi on maailman vanhin kieli» ja »viro on kuulemma kehittyneempää kuin suomi». *Karhunkielen* erityinen ansio on se, että se lähestyy tällaisia maamme runsaslukuisissa kapakoissa hämmästyttävän usein puituja kysymyksiä ilman sanojen sekoittamista, sofismia ja titteleitä. Voisi sanoa niinkin, että kirjoittaja onnistuu tehokkaasti hyödyntämään sitä lähes minimaalista tietopohjaa, joka jokamiehellä fennougristiikasta on, ja rakentamaan sen päälle asiallisempaa ja punnitumpaa tietämystä.

Lingvistien kuivakkaassa joukossa Johanna Laakso on ilman muuta tyylianturi, joka kirjoittaa hauskaasti rönsyilevää kieltä nokkeline metaforineen. Tämän lienee tunnustanut myös toissavuotinen Helsingin Sanomien kulttuuriosaston raati, joka antoi *Karhunkielelle* uutuuskirjojen kunniamaininnan tietokirjallisuuden sarjassa. On siis kaikki syyt olettaa, että toisin kuin monia populaaritieteellisiä tietopaketteja, *Karhunkieltä* jaksaa asiasta suhteellisen vähänkin tietävä lukea varsin virkein mielin ja välillä hörähtääkin. Silloin tällöin herää kuitenkin kysymys, mahtaako ugristi-kynäilijän runoratsu laukata silloin kuin kuuluisi vain ravata. Jos parikymmentä vuotta fennougristiikan parissa huhkinut asiantuntija nimittäin kertoo maallikoille tutkimusalansa perusasioista, ei äänilajiin mielestäni tulisi kuulua esimerkiksi sellaisia ilmauksia kuin »aluksi on jälleen kerran korostettava».

Verkostomallinen rakenne ei sekään ole pelkkää plussaa. Leipätekstin rinnalle on

luotu monenlaisia ajatusta katkovia laati-koita, karttoja ja »tietoiskuja», jotka sisältävät tilastotietoja, kielennäytteitä ja muuta havainto- ja kaskumateriaalia. Valitettavasti näiden sivuhypyjen tarkoituksenmukaisuus ei aina ole ilmiselvää eikä laatukaan korkea. Esimerkiksi karttaan (s. 107), jonka tarkoituksena on esittää Unkaria ennen ja jälkeen Trianonin rauhansopimuksen, on merkitty Trianonia edeltäneen Unkarin rajat väärin, minkä lisäksi siitä puuttuu joukko nykyisiä valtioita ja entistenkin rajat päättyvät ilmaan. Tämäntyyppisistä aivan turhista virheistä syntyy vaikutelma, että kirjaa on viime hetkillä tehty kieli vyön alla tai hiukkasen poskessa.

Huomautuksista huolimatta yleisvaikutelma *Karhunkielestä* on ehdottoman positiivinen. On myös muistettava, että tällaisen teoksen oikea arvioija ei ole kukaan, joka on jo tarponut omaa polkuaan fennougristiikan nietoksissa. Kun teoksen pääasiallisena kohderyhmänä ovat maallikot, puolustaa tietty irtonaisuus ja rakenteellinen löyhyys hyvinkin paikkaansa.

Tällaisenaankin *Karhunkieli* on ehdottomasti tervetullut lisä suomalais-ugrilaisista kielistä kertovaan populaariin kirjallisuuteen. Voisi sanoa jopa enemmänkin: se on jonkinlainen ensimmäinen sillanpää uudentyyliseen sukukielikirjoitteluun. Siksi sen soisi löytävän laajan yleisön myös pääsykokeiden ulkopuolella. ■

JANNE SAARIKIVI

Sähköposti: janne.saarikivi@helsinki.fi